

ברית הארץ

הרב יהושע שפירא

ההיתר הגורף לאיסור היציאה מן הארץ נעשה בפרהסיא גדולה בפרסומות בבתי-כנסיות וב"כשרות מהדרין". שתי סיבות הפוכות מביאות למצב הזה: הציבור שהנעשה במדינה כל כך זר לרוחו עד שהכריע שאינו שותף לכל המתרחש בארץ ישראל - אינו מפנה מקום בתורתו להתקשר אל קדושת הארץ וממילא גם לא לחיוב הישיבה בה.

אולם בציבור הדתי לאומי הקשר למדינה וההשתלבות בה היא מעקרי תורתו, ואצלו הסיבה לקלות בקדושת הארץ באה מסיבה הפוכה בתכלית. למרבה הפרדוקס דווקא הקשר לארץ ישראל ולאווירה הוא הדוחף לטיולים ברחבי העולם. תרמילאות צבית היא הכובשת את משעולי הגיונגל ואינה נמנעת מלהתבשם אף מניחוחי עבודה זרה במזרח הרחוק.

כיצד נוצרה סתירה עמוקה כזו בלב הנוער הצעיר שלנו? התשובה לשאלה נעוצה בהתבוננות יותר רחבה בתפיסות היסוד של חובשי הכיפות הסרוגות. תחושת השחרור של היציאה מטומאת הגלות שהתגדרה בדי' אמות של הלכה הולידה מצוות עשה חדשה בתורה, מצווה שאינה פרטית הנהגת בזמן ומקום מסוימים אלא גורפת ומקפת את כל התורה כולה - **הפתיחות**.

הפתיחות נהפכה לנו לדגל הנישא ברמה ומהווה מבחן לכל מה שנכון וריאלי. כל עניין שאינו מתבטא בפתיחות מספקת זוכה ליחס של בוז עמוק ומקוטלג כחשוד, חרדי, מיושן, גלותי, ולאחרונה אף החציף פניו מאן דהוא מעל דפי "הצופה" לקרוא לכך "פונדמנטליזם". הלך נפש זה נעשה לעיקר הארבעה עשר מעקרי האמונה עד שמפאת חשיבותו נדחים גם סעיפים כאלה ואחרים בשו"ע, ויש שאצלם גם גופי תורה אינם עומדים בלחץ. על כן דווקא יתורת ארץ ישראל היא המביאה רבים לתחושה פנימית שזה בלתי אפשרי שהתורה

תאסור על מפגש עם הנופים הנפלאים, התרבויות העשירות והחוויית המסעירות שמצויות ברחבי הבריאה האלוקית מעבר לגבולות ארץ ישראל.

אכן הפתיחות היא צעד חשוב שבין גלות לגאולה. וחיים שלמים ומלאים הכוללים קודש וחול, נשמה וגוף מהווים יחד משכן לגלוי אלוקים בארץ. במאמרי הראיה מובאים דברים מרתקים בעניין זה, הסופר אז"ר (אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ') פרסם מאמר "על דבר הספרות" בו הוא מבטא את ציפיותיו מן הספרות העברית המתחדשת בארץ. עיקרי דבריו הם שספרות של חול, "פוליטיקה, סוציולוגיה ושאר עניינים המניעים את הרוח האנושית" שייכים לספרות המתפתחת בכל העולם ושם אף אנחנו ככל האדם. אבל הספרות העברית צריכה להיות היכל הקודש שאינו עוסק בשאלות זמניות אלא מתרומם לשאלות נצח הנוגעות לפנימיות הנשמה. מרן הרב קוק זצ"ל משיב לדבריו בשם מערכת ה"ניר", העיתון שבו פורסם המאמר. הרב בקושי מפרגן לדבריו של אז"ר למרות שבאים הם מפיו של 'סופר', במקום זאת הוא פותח בהתקפה חריפה ביותר: "קשה היה לי להאמין שדברים כאלה הנטולים מן החיים יצאו מפי איש משכיל היודע את העולם והחיים שכמותך, אבל מצאתי את הסיבה... ב'טומאה הרצוצה' של הגלות שעודנה מפרכסת בתוך נשמתך".

אכן, הניסיון לצמצם עם בהיכל הקודש, שאינו מאיר את החול עימו, הוא 'טומאת גלות רצוצה' ולכן צמחה בתוכנו הקדמה חדשה לכל הבנת התורה, שורש שממנו מסתעפים כל פרטי המצוות - הפתיחות. אולם למרבה הצער לעיתים נהפכה הקערה על פיה, פעמים בשוגג ופעמים במודע עקרה הפתיחות אזורים מסוימים של 'היכל הקודש' ובכך פגעה במקור האלוקי של קיומה היא.

באומות העולם יכולה הפתיחות במובנה האנושי, המוגבל בגדרי העולם הזה, להיות בסיס איתן לקיום האומה, ואולי יתר מכן, להוביל לדרכי שלטון שהוא בבחינת הרע במיעוטו - הדמוקרטיה.

אולם בישראל - עם ה' - הצד האנושי מסתעף מהחיים האלוקיים באור פני המלך, ולכן הפתיחות מוכרחת לשאוף 'אל עלי' (ולא במובן של חברת התעופה...) ולבקש לפתוח שערי עולם למלך הכבוד. וראיה לדבר למרבה הפלא אנו מוצאים דווקא בתופעת התרמילאות הישראלית שאין לה אח ורע בכל אומה ולשון. התשוקה לפרוץ לתחומים חדשים להכיר עולמות רחוקים היא תחילתה של אותה כמיהה למה ולמי שנשגב מכל.

אולם הפתיחות היא רק צד אחד של החיים - הצד החיצוני, הפונה כלפי עולמות אחרים. הצד הפנימי של החיים הוא השורש שממנו נובעים היובלים, כל המפגשים עם נופים ודמויות לאין חקר. בדורנו התרבות המערבית המשתלבת בחזרתנו להיות עם חי מפריטה את החיים ומושכת אותם לעושר עצום של נגיעות בחוץ, אך הנשמה הפנימית נאבדת, אנחנו צריכים לימוד מרובה איך לחזור אל אותה נשמה.

שורש החיים מתגלה בסרית, הברית היא נקודת קשר שאינה מתייחסת רק למפגש מקרי המוסיף נופך וגוון, היא שפת החיים בעצמם. הברית שבין בני משפחה ובני אומה אחת היא נקודת חיבור שמעבר לשאלת החיים והמוות, היא חושפת את עומק האחד המתגלה בריבוי.

כאשר חתן בא עם כלתו בסרית הנישואין הרי כלולה בכך המוכנות והמסירות להשליך חייו מנגד כדי להגן על בני משפחתו. ואם יבוא אדם ויאמר: אני רוצה בקשר, אני אוהב את בני משפחתי, אך חיי חשובים לי יותר - יפנו לו הכל עורף, ובצדק. אין הנאמנות מתגלה אלא דווקא במקום שמעבר לשאלת החיים והמוות. איבוד השייכות העמוקה הזו מזכיר את אותו ש.ג. בליל הגלשונים שהעדיף להציל את עצמו מסיכון אף שידע שבכך הוא מפקיר את חבריו לידי המרצחים, הבחילה שמתעוררת בנפש מאגואיזם כזה נובעת משורש הברית הגנוז בעומק נפש האדם.

בגלות התכנסנו לחיות בנקודת הברית. מסירות הנפש נכפתה עלינו במשך

אלפי שנים, וגילויי הנאמנות להי ותורתו תוך השלכת חיינו מנגד היו לא רק מנת חלקנו כדבר שבשגרה, אלא אף המגדלור שהאיר באור אלוקי את אופק חיינו. דוגמא לדבר אפשר למצוא ביצעטיל הקטן, מרבי אלימלך מליז'נסק - אוסף הדרכות קצר המודפס בסידורים רבים - שפותח בהדרכה לרגעים של פנאי. ברגעים כאלה, אומר רבי אלימלך מליז'נסק, יקיים אדם בעצמו מצוות יונקדשתי בתוך בני ישראל, ידמה לעצמו שגוי מעמידו לפני מדורה גדולה בוערת עד לב השמיים ודורש ממנו להמיר את דתו, ויראה עצמו נופל לכבשן האש למען שמו יתברך, ובכך יקדש את השם במחשבתו.

בבואנו לארץ מתגלה בבדיית צד נוסף. הבדיית אינה רק מעבר לחיים אלא גם מעבר למוות. הבדיית היא שורש עליון המתבטא במוות אך לא פחות מכך בחיים. אם נחזור אל החתן - בארץ אנו מגלים שהמסירות לבדה גם כן אינה בדיית שלמה, שהלא אין האדם בא בבדיית הנישואין רק כדי למסור את נפשו, אדרבה, הרב הזמנים בבדיית מתגלה שחיים משותפים בין בני זוג, חיים עשירים ונעימים מלאי טוב לשני הצדדים. זהו השורש הפנימי של עושר המפגשים עם עולמות רבים. הבדיית אינה רק מעבר לחיים אלא אף מעבר למסירות ולמוות ועל כך תפארתה. תרבות המשכיחה את נקודת הבדיית המתפוררת לפתיחות חיצונית מאבדת את טעם חייה וסובלת מדכדוך וריקנות.

הציונות החילונית עזבה את הבדיית ונשתעבדה לתרבויות זרות וטפלות והיא הולכת ומאבדת בכך את חסנה וערכה, הציונות הדתית סובלת גם היא מרוחות חיצוניות המנשבות ומשכיחות את עומק החיים שבביתנו בארץ ישראל, ונושאת את עיננו לרעות בשדות זרים.

כשם שבבדיית הנישואין הנאמנות לבן הזוג לא נועדה כדי לחנוק את האדם, אלא להעמידו איתן על עומק הטעם של משפחה תומכת אוהבת וקשורה בקשרי נצח, ולעומת זאת נשיאת עיניים החוצה מרסקת, מבדדת ומותירה את האדם ריק וגלמוד אף אם לרגע זוכה הוא לעונג רגעי וחיצוני, כן הדבר

בברית המתחדשת בין הדוד והרעיה, בין ה' וישראל. הדבקות ב"ארץ אשר עיני ה' אלוקיך בה" נותנת חיים, שייכות ושמחה, וההפלה לארצות הנכר לפגוש ביופיים החיצוני מותירות את הנשמה היהודית זרה בודדת ותלושה. אולי לא לחינם בניין חיי המשפחה מתערער באותה תקופה של סדקים בקשר עם הארץ. "כי יבעל בחור בתולה יבעלך בניך, ומשוש חתן על כלה שיש עליך אלוהיך".

הפנייה חוצה לארץ, דווקא מתוך הקשר אליה, היא כדוגמת מי ששנים ארוכות היה "כבוי" וחסום ביכולתו להביע אהבה וקשר, והנה, מצא בת זוג שכלפיה הוא מצליח לבטא חיבה עמוקה. על ידה הוא מגלה את כח האהבה שבו. הגילוי החדש הזה הוא כל-כך משכר חושים עד שהוא עלול להתפרש גם על תחומים לא רצויים. משעה שגילה אדם כזה את יכולתו לאהוב, הוא עלול לרצות להפנות את אהבתו גם הוץ לביתו. מובן מאליו שהרצון הזה הוא הרס כוח אהבתו ולא הרחבתו כפי שנדמה לו.

היציאה מן הארץ נולדת מכוחות החיים המתעוררים בנו על-ידי ארץ ישראל. אך הפנייה לארצות נכר איננה אלא פגם בברית הארץ המעקרת את כוחות החיים הללו ולא מוסיפה עליהם.

עומק הברית והקשר מגלה לאדם את יכולתה של האהבה האין – סופית להיות מקופלת כולה בנקודה אחת וביחס לאישה אחת דווקא. הברית והמסירות אינן רק ויתור על מה שבחוץ למען מה שבפנים, כי אם מאיסה במה שבחוץ מפני שלעומת הקשר החם המתגלה בפנים כל קשר חיצוני הוא טפל ומסיח את הדעת מן העיקר. כשעומק האהבה מתגלה בתוך הבית החם, אין כל רצון לפנות למקומות אחרים.

אין בכל זה הסתגרות וויתור על הפתיחות המתעוררת. אין צורך ואין גם אפשרות לעצור את הרוח ולדכא את הדרישה לגלות עולמות חדשים. לא נפתור את הבעיות על ידי זה שנגלה את חסרונו. התופעה של חיפוש חוויות עשירות, הצורך לפגוש את הקסם שבעולם ובתרבויות אנושיות רחוקות

דורש מאתנו תפקיד חדש. אמנם אין להיכנע לחולשה אך אנו נדרשים לתת תשובה לנקודה האמיתית שגנוזה בה.

עולמות חדשים אנו צריכים לגלות מתוך התורה וביותר מהחלק האמוני הפנימי שלה. ואותה הצעקה של מרן הרב קוק זצ"ל שהחסר בדור הצעיר מפני שלא גילינו את כל אותם עולמות פנימיים, הוא הדוחף אותם למהומות הכפירה, ממשיכה להדהד בימינו, וביתר שאת.

המשבר החינוכי במוסדותינו עם החיפוש בארצות הגויים בגיל מבוגר יותר חוזרים ותובעים מאתנו לחשוף ממעמקי תורת הגאולה אורות חדשים משמחי לב ומשיבי נפש. "אור חדש על ציון תאיר ונוכה כולנו במהרה לאורו".